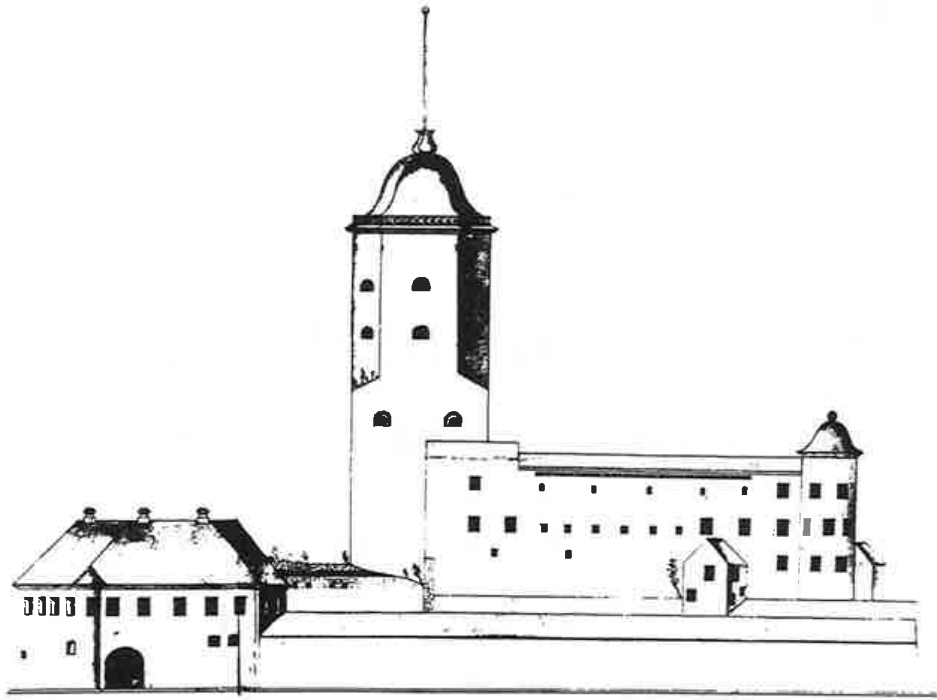

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
10

HELSINKI 1992

Vuonna 1993 700 vuotta täyttävä Viipurin linna v. 1797.

ISBN 951-96575-0-9

 Etelä-Saimaan Kustannus Oy - Lappeenranta 1992

Erkki Rautvuori

Viipurin Suomalainen Seura

J.W. Snellmanin suomalaisuuden herätyspuheen seurauksena syntyi mm. Viipurin suomalaisuuden puolesta taistelevia yhdistyksiä ja seuroja. Ensimmäisenä tällaisena yhdistyksenä on mainittava Viipurin Suomalainen kirjallisuusseura, mikä perustettiin v. 1845. Seuran historiikin vuosilta 1845—1965 on kirjoittanut Kauko Kyyrö.

Elli Hällströmin mukaan Seuran jääminen itsenäiseksi yhdistykseksi ei ollut itsestään selvä asia, vaan Helsingissä tahdottiin, että se tulisi Helsingissä v. 1835 perustetun Suomalaisen Kirjallisuusseuran alaosastoksi.

Tätä yhdistämistä vastusti K.A. Gottlund ”Suomalaisessa” v. 1846 julkaistussa kirjoituksessaan ”Minä kukko linnassa”. Siinä hän vastaa niihin moitteisiin, joita oli esitetty Viipurin Suomalaiselle Kirjallisuusseuralle sen johdosta, ”ettei se ouk likemmäksi liittäinyt eli yhdistänyt ihteäk tämän toisen vanhemman täällä Helsingissä oleskelevan Suomal. Kirjall. Seuran kanssa”. Hän pitää Viipurin Seuran suurimpana ansiona, ettei se ruvennut jo ”synnyttäissään talon toisen tolppariksi, mölöläisten mökkilöksi”. Gottlundin mielestä suurempi hyöty saavutetaan, kun kumpikin toimittaa ja vaikuttaa ”itekseen itekukin”. Niinpä yhdistäminen alaosastoksi raukeni ja Seura toimii tänäkin päivänä itsenäisenä yhdistyksenä. Mainittakoon, että myös Snellman oli aluksi seurojen yhdistämisen kannalla, mutta muutti sitten mielensä.

Tämä seurojen yhdistämisaikajatus lienee aiheuttanut seuraavana vuonna pienen särön seurojen välille. Tämän voinee todeta mm. siitä, että seuran sihteeri on jättänyt vuoden 1847 vuosikertomuksesta pois lauseen, joka kyllä oli hänen konseptissaan. Lause oli näin kuuluva: ”Vanhemman Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa Helsingissä on alinomainen ystävällinen keskuus ja yksimielisyys varteen saatettu ja sen vuoksi molemmien puolin se tuuma tehty, että kaikista tärkeimmistä yrityksistä ja päätöksistä pitää kohdastansa toiselle tieto annettaman”. Kyyrö puolestaan arvelee lauseen puuttumisen johtuneen siitä, että varsinainen vuosikertomus pyrkii olemaan varsin suppea ja karttaa yksityiskohtiin kajoamasta.

Kyyrön historiikista käy ilmi, että perustamispyytäkirjan mukaan Viipurin Kirjallisuusseuran perustajajäseniä on 14, mutta pöytäkirjan allekirjoittajina on kuitenkin 15 nimeä. Tämä yksi nimi on niin epäselvä ja vaikeasti luettavissa, ettei siitä ole pystytty saamaan selvyttä. Myöhemmin 1960-luvulla asia on kuitenkin selvinnyt. Teperi kertoo asiasta seuraavaa (1967):

D.W. Åkerman, joka nuoruudessaan palveli Viipurin hovioikeudessa (Museoviraston historian kuva-arkisto).

”Näyttäessäni ao. fotostaattia fil.tri Toivo Paloposkelle ratkaisi hän nimen arvoituksen. Siinä lukee erinomaisen sekavalla käsialalla Herotz Duomor. Tämä tarkoittaa epäilemättä Adam Paunosen titteliä, joka oli herastuomari”. Titteli olikin Paunosen nimen alapuolella.

Hyvänä kakkosseurana tulee sitten Viipurin Suomalainen Seura, joka oli edellistä vapaamuotoisempi ja jonka tarkkaa perustamispäivämäärää ei voida sanoa, sillä seura syntyi vähitellen. Vuosipäivänään se kuitenkin piti toukokuun 14. päivää 1870.

Tosin Adolf W. Streng kirjoituksessaan (Viipurin Klassillisen lyseon julkaisu 1910) sanoo, että seura on perustettu 1879, mutta vuosiluvussa on ilmeisesti painovirhe. D.W. Åkerman, joka oli eräs seuran ensimmäisiä jäseniä, kertoo näet samassa julkaisussa, että seura perustettiin 1870. Sen syntyhistorian kertoo samanlaisesti sekä D.W. Åkerman käsikirjoitetuissa muistelmissaan että hänen tyttärensä Elli Hällström painetussa kirjoituksessaan ”Piirteitä suomalaisuuden nousuajalta Viipurissa”. Åkermanin muistelmista käy ilmi, että hän on kirjoittanut Seuran historiikin ja esittänyt sen

Seuran kokouksessa 14.5.1889. Esitelmää ei ole kuitenkaan toistaiseksi löytynyt hänen kirjallisesta jäämistöstään.

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran ja Viipurin Suomalaisen Seuran syntyvaiheissa on yhtäläisyyttä sikäli, että ne syntyivät suureksi osaksi Viipurin ruotsalaisten koulujen opettajakuntien myötävaikutuksella, opettajien, joiden äidinkieli oli ruotsi. Kirjallisuusseuran perustajia oli 14, joista puolet oli ruotsalaisen kimnaasin opettajia, ja perustava kokouskin pidettiin saman kimnaasin opettajahuoneessa.

Suomalainen Seura puolestaan syntyi ruotsalaisen tyttökoulun piirissä, jossa koulussa ei lainkaan opetettu suomea. Koulun johtajattarena oli Emma Perander os. Ehrström, joka oli muuttanut miehensä pormestari Peranderin kuoleman jälkeen Kuopiosta Viipuriin. Hän oli Kuopiossa ilmeisesti saanut jonkin verran vaikutteita suomalaisuudesta ja samoin kenties myös hänen kaksi tytärtään Emma Henrika ja Eva. He toimivat Viipurissa tyttökoulun opettajina ja halusivat oppia paremmin puhumaan suomea. Niinpä he ryhtyivät asiassa tarmokkaasti toimeen maisteri E.A. Forsellin opastuksella.

He saivat pari muutakin tyttökoulun opettajaa mukaan tähän toimintaan ja alkoivat suunnitella sellaista seurustelua, jossa käytettäisiin keskustelukielenä suomea. Alettiin viettää ”iltaseuroja”, joissa luettiin suomalaista tekstiä ja esitettiin musiikkia. Nimeksi tuli myöhemmin Viipurin Suomalainen Seura eli S.S., jota lyhennettä käytettiin esim. ilmoitettaessa sanomalehdissä Seuran kokoontumisista. Vähitellen Seuraan liittyi muitakin suomenmielisiä henkilöitä.

Ensi aikoina melkein kaikki kaupungin virkamies- ja opettajaperheet liittyivät Seuraan. Sittemmin osa vetäytyi pois eri syistä ja näin ollen jäsenluku pieneni. Jäljelle jääneet muodostivat entistä yhtenäisemmän piirin ja työ suomalaisuuden hyväksi sai aikaan kiinteää ystävyyttä jäsenten kesken. Osa jäsenistä muodosti pienen seurustelupiirin, joka kokoontui säännöllisesti joka toinen viikko jonkun jäsenen luona. Tämä piiri sai nimen Suomalaisen Seuran Supistus eli S.S.S.

Seuran alkuvaiheissa naiset halusivat muodostaa sekakuoron ja siinä mielessä Seuraan kutsuttiin myös laulutaitoisia miehiä. Tällöin Seuraan liittyi mm. hovioikeuden virkamies David Woldemar Åkerman, joka oli hyvin musikaalinen ja josta tuli laulukuoron johtaja Seuran koko olemassaolon ajaksi. Hän soitti myös viulua. Laulukuorossa Åkerman joutui tavallista enemmän tekemisiin nuottiasioissa Emma Henrika Peranderin kanssa. Syntyi romanssi ja he menivät naimisiin. Muistelmissaan Åkerman kertoo, että ennen heidän tutustumistaan Emma oli kysynyt ystävättäreltään hänen nimeään. Ystävätär oli sanonut nimen ja lisännyt ”nu är han hygglig, fast han ser ut som tuppen i ABC-boken”.

Avioliitto oli kaikin puolin onnistunut. He saivat 14 lasta, joista 8 oli poikia ja 6 tyttöjä. Yksi pojista kuoli 6-vuotiaana, mutta kaikki muut lapset saavuttivat aikuisiän ja tulivat suomenmielisiksi akateemisiksi kansalaisiksi. Suomalaisuuttaan osoittaakseen he muuttivat nimensäkin suomalaiseksi. Kun ei ollut tiedossa suvun vanhaa suomalaista nimeä, he ottivat nimekseen Voipio. Tämä nimi juontui heidän isänsä ostaman Taipalsaarella sijaitsevan Nikin tilan Voipionniemestä.

Aina ei suomenmielisyys periytynyt suomalaisuusmiesten jälkeläisille. Tästä Åkerman kertoo eräitä esimerkkejä. Niinpä Jaakko Juteinin ainoa

poika Joel Jacob Judén ei viihtynyt Suomessa, vaan pyrki vanhaan emämaahan Ruotsiin, jonka oloja hän ihaili. Hän muuttikin sinne "valistuksen ja vapauden maahan", asettui asumaan Tukholmaan ja tuli Ruotsin kansalaiseksi. Ruotsalaiset kuitenkin kohtelivat suomea puhuvia kansalaisiaan hyvin ylenkatseellisesti ikäänkuin he olisivat olleet alempaa rotua. Tämän sai Joelkin kokea ja katua muuttoaan. Ylpeys ei kuitenkaan sallinut palata takaisin ja hän kuolikin 2—3 vuotta muuttonsa jälkeen.

Toisena esimerkkinä Åkerman mainitsee J.W. Snellmanin pojan Henrikin, joka oli hovioikeudenneuvos Viipurin hovioikeudessa. Hän oli toimettomuuteen taipuva ja viihtyi hyvin mielellään ruotsinmielisten parissa. Åkerman jatkaa: "— — lausuin eräitä sanoja suomalaisuuden edistymisestä ja ehdotin, että läsnäolijat päättäisivät puheessaan keskenään käyttää suomenkieltä. Silloin Henrik Snellman lausui minulle pilkallisesti "skål bror Åkerman". Vastasin: "Tuota en olisi odottanut Johan Wilhelm Snellmanin pojalta." Välimme muuttuivat senjälkeen kylmiksi.

Kolmantena esimerkkinä voidaan ottaa Åkermanin ajatukset rehtori Adiel Bergrothin perheestä. Hän mainitsee, että perheen tytär Kersti kirjoittaa novelleja ruotsinkielellä. Tämä osoittaa, "mihin suuntaan kehitys hänen alkujaan aivan fennomaanisessa perheessään oli mennyt". Nyttemmin voidaan kyllä todeta, että tämä Åkermanin johtopäätös oli aivan väärä.

Suomalaisen Seuran elämä jatkui ulkonaisesti samoissa puitteissa monena vuonna. Ohjelmissa oli esitelmiä, lausuntaa, erilaisia musiikki- ja tanssiesityksiä ja joitain näytelmiäkin saatiin aikaan. Kirjallisuusseuran kanssa oltiin yhteistyössä, mikä olikin luonnollista, sillä olivathan kummassakin seurassa keskeisinä samat henkilöt. Näitä henkilöitä olivat J.H. Erkko, Adam Hjalmar Salmén, Anton Rikström (Valtavuo), Adolf Lindholm, Hugo Zilliacus, Robert Mallenius, josta kaikki käyttivät nimitystä "Ukko Mallenius", Adiel Bergroth ja G.W. Walle sekä tietenkin D.W. Åkerman, tämä "kansallismielisten pelkäämätön pylväsmies Viipurissa", kuten Juhani Arajärvi häntä kutsuu. Hänen rinnallaan toimi aktiivisesti mukana hänen vaimonsa Emma Åkerman.

Esimerkkinä seurojen yhteistyöstä voidaan mainita Kalevalan 50-vuotisjuhla 28.2.1885. Katsotaan, mitä Viipurin Sanomat asiasta kirjoittaa. Lehden ilmoitusosastossa 21.2. sanotaan: Raastuvan salissa yleinen Kalevalajuhla. Pääsymaksu 1 m 50 p, koulunuorisolta 75 p. Toinen ilmoitus oli 25.2. Juhlapäivänä 28.2. on lehden pääkirjoitus Kalevalasta. Varsinainen selostus juhlasta on 4.3. Siinä sanotaan "Kalevala-juhlaan, jota viime lauantaina Wiipurin Suomalaisen kirjallisuusseuran toimesta Suomalaisen seuran avulla täällä vietettiin raatihuoneen salissa, oli saapunut runsaasti yleisöä. Seinällä oli E. Muukan kopio "Väinämöisen soitosta". Hra Sörensenin orkesterin alkusoitto. A. Bergroth piti loistavan pitemmän esitelmän Kalevala-epoksesta. Lehden ahdas tila ei salli painattaa tätä ihastuksella kuultua esitelmää. Sitten isänmaall. lauluja O. Hynén luki Kalevalasta runon Väinämöisen soitto. Åkerman piti innokkaan, pontevan puheen, joka on luettavissa tässä lehdessä. Lopuksi maamme laulu."

Suomalainen Seura kokoontui joka toinen keskiviikko klo 1/2 8 i.p. hotelli Belvederessä. Viipurin Sanomissa oli ilmoitus kokouksista tai niiden muutoksista kuten esim. "S.S. on sattuneesta syystä lykätty huomiseksi torstaiksi" tai "S.S. kokoontuu Tervaniemellä (Kron.St. Annae) torstaina huhtikuun 30 p:nä määrälleen klo 1/2 8 i.p." Ohjelman lomassa oli Seuran

naisten hoitamana teetarjoilua, mikä osaltaan auttoi luomaan kodikkaan tunnelman. Ennen pitkää syntyi tanssikysymyksestä erimielisyyttä, mikä päätyi siihen, että kokoontumiset olivat joka toinen kerta Raatihuoneen salissa, jolloin oli tanssia, ja joka toinen kerta ilman tanssia Belvederessä. Åkerman piti jälkimmäisiä varsin antoisina, sillä aina sattui olemaan tarjolla hauskoja keskustelukysymyksiä. Mm. eräässä iltamassa keskusteltiin sen johdosta, että Nya Pressen oli sisältänyt artikkelin, jossa kehoitettiin jättämään kaikki kieliriidat sikseen syystä, että yhteinen vaara uhkaa muualta, nimittäin idästä.

Rehtori Adolf V. Streng on myös kirjoittanut S.S:n toiminnasta Viipurin Suomalaisen klassillisen lyseon julkaisussa 1910. Seuran - samoin kuin koko Viipurin — keskeisestä henkilöstä ukko Malleniuksesta Streng mainitsee hänen olleen myös Klassillisen lyseon johtokunnan jäsen ja käyttää hänestä nimityksiä ”suomalaisuuden sotavanhus” ja ”herttainen kunniavanhus”.

Streng kirjoittaa, että S.S. perustettiin suomalaisen kansallisen mielen vireillä pitämiseksi. Seurassa pidetyistä esitelmistä on hänen mieleensä jäänyt erityisesti prof. W. Söderhjelmin esitys ”kuvanveistotaiteesta yleensä ynnä varsinkin Takasen Ariadnesta, joka äsken hohtavan valkoiseen marmorin hakattuna ja konsuli Wolffin omistamana oli tuotu Seuraan ihailtavaksi”. Tietysti Seura otti vastaan isänmaallisten juhlien vieton järjestämisen, milloin sellaisiin aihetta tarjoutui. Lisäksi Seura pani toimeen julkisia iltamia ja arpajaisia varojen hankkimiseksi perustetulle koululle. Ne saivat hyvän menestyksen kaupunkilaisten keskuudessa, jota osoittaa mm., että eräätkin arpajaiset v. 1881 antoivat puhdasta tuloa n. 6500 mk.

D.W. Åkerman kirjoittaa samassa julkaisussa aiemmin mainitusta Suomalaisen Seuran supistuksesta eli S.S.S:stä, että tämä pieni seurapiiri syntyi niistä Seuran jäsenistä, joita pääasiallisesti nuorison huvitteluseuraksi muodostunut S.S. yksin ei voinut tyydyttää. Tässä ”Supistuksessa pohdittiin päivän polttavia kansallisia kysymyksiä ja laadittiin uusia suunnitelmia tulevaisuuden varalle.”

Kokoontuminen Raatihuoneen salissa aiheutti niin suuret menot, että teen tarjoaminen oli jätettävä pois ja samalla hävisi kodikas luonne. Muutenkin oli huomattavissa suurempaa velttoutta ja haluttomuutta kaikkeen muuhun kuin tanssiin, murehti Åkerman. Kokoontumispaikan vaihtaminen johtui siitä, että eräitten ”fiinien” rouvien mielestä Belvederen sali Ehrenburgin kivitalossa oli liian yksinkertainen ja niin heidän halunsa päästä ”parempaan paikkaan” pääsi voitolle.

Näin alkuinnostus rupesi osoittamaan laimenemista. Mielet alkoivat jakaantua kieli asiassa jyrkempään ja maltillisempaan suuntaan, mikä synnytti hankauksia. Erityisesti vuonna 1888 oli harrastuksen väheneminen huomattavaa. Tästä huolimatta S.S. järjesti vielä keväällä 1891 suuren kansanjuhlan Tervaniemen puistossa. Oli soittoa, laulua ja puheita. Vuosisadan vaihteessa S.S:n merkitys Viipurissa väheni. Se oli silloin enää vain yksi monista seuroista, joissa suomenkieltä viljeltiin. Seuran iltamia pidettiin yhä harvemmin ja vihdoin Seura lakkasi toimimasta seuraavalle vuosisadalle tullessa. S.S:n toiminnan loppumiseen oli kenties vielä yhtenä huomattavana syynä se, että Seuran keskeinen henkilö Åkerman ja hänen vaimonsa Emma joutuivat muuttamaan pois Viipurista Åkermanin tultua Turun hovioikeuden presidentiksi ja senaattoriksi. Senaatissa hän toimi

Taloussosaston Kauppa- ja Teollisuustoimituskunnan päällikkönä ja myöhemmin oikeusosaston varapuheenjohtajana.

Muista toimivista suomalaisseuroista mainittakoon Suomalainen Klubi, jonka säännöt vahvistettiin v. 1887 ja joka kokoontui sääntöjen mukaan joka lauantai-ilta. Klubia oli perustamassa myös moni Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimimies tarkoituksella koota kansallismielisiä miehiä neuvottelemaan suomalaisuuden asiasta ja sen edistämistä vaativista käytännöllisistä toimenpiteistä paikkakunnalla. Åkermanin mukaan klubi ei ole osoittanut mitään suurempaa toimeliaisuutta. Siellä pedagogit alituisesti syventyivät yksityisiin kouluseikkoihinsa.

Vuonna 1891 viipurilaiset liikemiehet olivat perustaneet ”Pamaus” -nimisen seuran, johon klubista eronneet nuorsuomalaiset liittyivät. Seura toimii edelleenkin Helsingissä ja täytti v. 1991 100 vuotta.

Edellä on lyhyesti kuvattu Viipurin Suomalaisen Seuran ulkonaiset vaiheet. Seuran sisäisestä toiminnasta, sellaisena kuin sen tavallinen rivijäsen koki, meillä on mahdollisuus saada tietoja viipurilaistuneen lehtorin Arthur Konrad Sumeliuksen päiväkirjoista. Sumelius, jonka elämänvaiheista kerrotaan enemmän tämän teoksen kirjoituksessa ”Viipurilaislehtori Huvituksessa”, kirjoitti ylioppilaaksi tultuaan elämänsä jokaisena päivänä saman päivän tapahtumat päiväkirjaansa. Kirjoituskieli oli ruotsi kuten hänen äidinkielsensäkin. Kun hän oli Viipurin Suomalaisen Seuran jäsen vuodesta 1883 alkaen, saamme tätä kautta hänen päiväkirjoistaan tietää myös jotain S.S:n toiminnasta. Hänen osallistumisensa S.S:n toimintaan oli kuitenkin melko laimeaa, mutta Seuran nimi päiväkirjan lehdillä näkyy sentään viiden vuoden aikana 39:ssä kohdassa. Monissa näissä kohdissa kuitenkin vain todetaan, että Seuralla on kokous, mutta hän jää eri syistä siitä pois. Vuonna 1885 hän oli mukana 9 kertaa ja seuraavana vuonna 13 kertaa, muina vuosina 3—4 kertaa. Varsinaisten kokouksien eli iltamien lisäksi Seura teki rekiretkiä. Esim. v. 1886 niitä tehtiin yksi ja seuraavana vuonna kaksi, nimittäin helmi- ja joulukuussa. Päiväkirjoista ei käy ilmi minne nämä retket tehtiin. Sumelius itse ei osallistunut rekiretkiin, koska hänellä ei ollut ”turkkia ja tyttöä”. Sen sijaan Juustilaan tehdyllä laivaretkellä hän oli mukana.

Ensimmäisen kerran Sumelius osallistui Seuran kokoukseen 24.1.1883, jossa hänen Seuraan esittäjänsä maist. Kaarlo Dahlström piti esitelmän Diogenesta. Mainittakoon tässä yhteydessä, että Arthur Konrad oli saanut viikkoa aikaisemmin kutsukirjeen Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran jäseneksi. Tätä hän piti imartelevana, mutta kalliina. Kirjallisuusseurasta hän ei juuri paljoakaan kirjoita. Toteaa kuitenkin vuosikokoukset, jotka pidettiin aina sääntöjen mukaisesti helmikuun 3 p:nä. Jäsenyytensä ensimmäiseen vuosikokoukseen hän ei osallistunut, koska ei ollut maksanut jäsenmaksuaan. Raha-asiat tuottivat hänelle jatkossakin vaikeuksia, sillä hän ei malttanut pysyä tarpeeksi kaukana viinaksista. Siitä syystä hänen elämänsäkin oli näihin aikoihin vähän rikkonaista, kunnes se sitten myöhemmin Huvituksen Turvakodissa vietetyn ajan jälkeen täysin korjaantui.

S.S:n iltamien järjestely oli sellainen, että kuhunkin tilaisuuteen valittiin isäntä ja emäntä, joiden tehtävänä oli kokouksen ja tarjoilun järjestäminen sekä ohjelman hankinta. Maaliskuun 11 p:nä 1885 pidettävään tilaisuuteen oli isännäksi valittu Sumelius ja emännäksi neiti Jansson, joka oli venakko ja ”vähemmän miellyttävä”. Sumelius kieltäytyi kunniasta, jolloin uudeksi

isäntäväeksi valittiin neiti Walle ja herra Jakovleff. Seuraavassa kokouksessa Sumelius sai moitteita sekä naisilta että miehiltä kieltäytymisestään. Myös hallitukseen hänet oli valittu 11.2.1885, mutta hän kieltäytyi tästäkin luottamustoimesta. Mainittuna vuonna hallitukseen kuuluivat rouvat Åkerman ja Bergroth, neidit A. Wärnhjelm ja Alcenius sekä herrat D.W. Åkerman, A. Bergroth ja Edv. Emelaeus.

Iltamien ohjelmanumeroita Arthur Konrad arvosteli hyvin suorasukaisesti. Kerrottakoon seuraavassa niistä iltamista, joissa hän oli läsnä, siten kuin hän itse ne esittää päiväkirjoissaan.

24.1.1883 minut kirjoitettiin jäseneksi Suomalaiseen Seuraan.

7.2.-83 lehtori Bergroth piti esitelmän sosialismista.

7.3.-83 yhdistyksen jäsenet esittivät näytöskappaleen "Haapaniemen hanhenpoika". Esitys oli kohtalaisen hyvä. Näytelmässä esiintyivät kapteeni Rosenbröjer, maisteri Ax. Jansson, herra Hjelman ja Otto Himmanen sekä neidit B. Qvist ja N. Olsoni. Lopuksi oli tanssia.

28.10.-84 Suomal. Seuran kokous Belvederessä. Konttoristi R. Malle-niuksen esitelmä A.I. Arvidssonin käynnistä Viipurissa ja hänen kuolemas-taan 1858. Sen jälkeen oli tanssia.

12.11.-84 Suom. S:n kokous. Maisteri Hj. Coranderin esitelmä leivosista. Naiskvartetti esitti laulua, tanssia.

26.11.-84 Suom. Seuran kokous. G.W. Walle esitelmöi, neiti A. Wärnhjelm lauloi, samoin suom. tyttökoulun oppilaat, miss Nord kertoi Andersenin sadun, maist. Hj. Sallmén lausui ja sen jälkeen oli vilkasta tanssia.

11.2.-85 Suomalaisen Seuran kokouksessa Edv. Emelaeus piti esitelmän mekaanisesta lämpöteoriasta, neiti Am. Alcenius oli huolehtinut laulusta. Päätettiin Kalevalan 50-vuotisjuhlasta 28.2.

25.2.-85 Suomalaisen Seuran kokouksessa maisteri Forstén piti epäonnis-tuneen esitelmän kansanmies Paavo Korhosesta, joka kuoli v. 1840. Kuinka maisterismiehellä ei ole enempää itsekritiikkiä! Sanoin hänelle — ilkeästi kylläkin — latinalaisen sananparren "ne sutor ultra crepidam" (vapaasti käännettynä: "mikä on yläpuolella kengän, sitä älköön suutari arvostelko"). Läksin pois tanssin alkaessa. (Sumelius ei osannut tanssia).

Kolme päivää edell. kokouksen jälkeen eli 28.2.-85 pidettiin Kalevalan 50-vuotisjuhla Raatihuoneen salissa. Edellä on jo esitetty Viipurin Sanomis-sa ollut kuvaus juhlasta. Sumelius puolestaan kirjoittaa siitä seuraavasti. Juhlassa oli jonkin verran yli 200 henkilöä. Bergrothin esitelmä oli erittäin hyvin kirjoitettu ja kohtalaisen hyvin esitetty. Mutta O. Hynénin lausunta-esitys Väinämöisen laulusta oli kaiken arvostelun alapuolella. Åkerman piti kiihkeän puheen Suomen kansallisesta kehityksestä.

11.3.-85 Suomalaisen Seuran kokouksessa tarjottiin musiikkia, laulua ja lausuntaa. (Tähän kokoukseen Sumeliusta oli pyydetty isännäksi).

29.4.-85 Suomal. Seuralla oli kokouksensa Kron.St.Annae-ravintolassa, sillä hotelli Belvedere oli korjauksen alaisena. Olisi ollut tilaisuus seurustel-la naisten kanssa, mutta vatsa oli epäkunnossa. Neiti A. Forstén lauloi, sitten keskusteltiin Konkordia-yhdistyksen ja naislyseon kysymyksistä.

7.10.-85 jätin Suomalaisen Seuran oman onnensa nojaan.

21.10.-85 Suomalaisen Seuran tilaisuudessa oli paljon väkeä. Nuorilla oli hauskaa keskenään, mutta minä liityin herraseuraan. Tulin kotiin klo 1/2 12.

19.11.-85 Suomalaisessa Seurassa ovat isäntäväkenä Hj. Corander ja Edla

Nord. Coranderin hyvin kirjoitettu esitelmä käsitteli laulurastasta, mutta hän ei lukenut sitä kyllin eloisesti. Näyttelijä Leino lausui runon "Herää Suomi" ja P. Cajanderin runon "J. Takasen muistolle".

17.1.-86 Suomal. Seuran iltamassa olivat isäntäväkenä Arvid Hahl ja Anna Wärnhjelm. K. Wenell piti esitelmän "Kuningas Fjalarista".

25.2.-86 Suomal. Seura klo 1/2 8 i.p. Neiti Edla Nord luki Dillingsin "Men rene flagg" ja Erkko lausui runon "von Törne" ja kappaleen Oksasen runoutta. Sitten oli tanssia ja leikkejä.

24.3.-86 Suomal. Seurassa opiskelija Erkko piti loistavan esitelmän aiheesta "Oksanen runoilijana". Hänen veljensä runoilija esitti lausuntaa erinomaisesti. Esitettiin "Sappo" -niminen kansallistanssi kansallispuvuissa. Esiintyjien joukossa oli maisteri Corander morsiamineen ja he saivat erityiset suosiosoitukset. Tyttö ei näytä juuri minkäänlaiselta.

8.4.-86 Suomal. Seurassa sain kuulla hyvän esitelmän maisteri Castrénilta. Hän oli Ilma Malleniuksen kanssa isäntäväkenä. Hj. Sallmén luki Ukko Malleniuksen esitelmän Viipurin maistraatin sihteeristä Jak. Judenista, joka kuoli edellisenä vuonna 1885. Herra Buttenhoff soitti viulua, sekakuoro lauloi, jonka jälkeen seurasi tanssia.

28.4.-86 Suomal. Seuran kokouksessa N. Hauvonen esitelmöi Kokemäenjoen jäidenlähdestä. D.W. Åkerman piti puheen, jonka jälkeen oli tanssia.

12.5.-86 Suomalainen Seura piti juhlan Snellmannin kunniaksi. Aiheena oli myös kieliasetus (1886). Tulin hyvissä ajoin juhlaan (keskus)kansakoulun juhlasaliin, jota sähkövalot valaisivat ja joka oli koristeltu, vaikkakin köyhästi. Yleisvaikutelma oli, että se oli juhlava ja onnistunut. Vain Lassilan puhe oli jyrkkä ja katkonainen. Hj. Sallmén puhui erinomaisesti, Erkko syvämietteisesti käyttäen voimakkaita sanoja. D.W. Åkerman, joka nyttemmin on terve ja työssä, luki rouva Emma Åkermanin runoja. Rikström johti kuoroja.

23.5.86 Arthur Konrad kirjoittaa: "Lähden päivällisen jälkeen Suomalaisen Seuran järjestämälle laivaretkelle Saimaan kanavalle Juustilaan. Kaksi tyttöä, talonpojan tytär Emmy Jaatinen ja opettajatar Edla Nord panivat minun kivettyneen sydämeni pieneen liikkeeseen, mutta ihmeellistä on, kuinka voin olla niin kylmä ja alistuvainen. Olen huomenna 34-vuotias."

29.9.-86 Yrjö-Koskisella on tarkoitus vieraila Suomalaisessa Seurassa. Arthur Konrad jatkaa: "Vaelsin Belvedere hotelliin, jonne vähitellen kokoontui Seuran jäseniä. Corander esitelmöi pääskysistä. Anna Wärnhjelm lauloi ja Erkko lausui. Senaattori Yrjö-Koskinen saapui myöhemmin ja häntä tervehdittiin maljoin ja puheella. Hän vastasi lyhyesti. Rouva Åkerman lauloi "Honkaen keskellä". Pääsin kotiin ennenkuin kangistuin kylmästä.

13.10.-86 Otin mukaani Eliel Rajanderin Suom. Seuran kokoukseen, jossa T. Sirelius ja Sofia Jakowleff olivat isäntäväkenä. Sirelius esitelmöi Turun koulusta ja kimnaasista 1600—1640 voimakkaasti lyhennettynä. Edla Nord luki Andersenin sadun hyrrästä ja pallosta. Eräs saksalainen muusikko puhalsi metsätorvea. Hyväksyttiin annettava vastalause Viborgsbladetin artikkeliin, joka koski Yrjö-Koskista. Kotiin tulin 1/2 11 illalla.

27.10.-86 olin Suom. Seuran kokouksessa, jossa Otto Savander oli isäntänä ja miss Sallmén emäntänä. Hj. Sallmén esitelmöi vapaasti "pahasta tavasta ostaa kaikkea ulkomailta". Esitettiin kuvaelmia Frithiofin sadusta. Miss Viklund lauloi. Väkeä oli paikalla enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Tulin kotiin 1/2 11.

10.11.-86 Suom. Seuran kokouksessa oli ohjelmassa kansantanssi ”Koi-viston polska” sekä pieni huvinäytelmä ”Ihme kö se”. Sen jälkeen ohjel-massa oli laulua, mutta minä olin silloin jo kotona. Hauskinta oli, että insinööri Savander oli naamioitunut Wenell’iksi.

24.11.-86 Suom. Seuran kokouksessa ei saatukaan kuulla espanjalaisten opiskelijain mandolinsoittoa, mutta mitäpä sillä oli väliä. Teol.kand. lehtoriksi nimitetty Salomon Manninen esitelmöi Rooman viimeisistä ajois-ta. Esitettiin merimiestanssi, mutta lausunta- ja lauluesitysten aikana en enää ollut paikalla, sillä kiiruhdin kotiin.

7.12.-86 Ennen Suom. Seuran kokousta olin mukana eräässä kahakassa. Opiskelija Jaatisen esitelmä seurusteluelämästä oli hyvä ja sopivan pitkä. Kuvaelmat olivat onnistuneita. Tulin kotiin klo 10.

Seuraaviin pariin kokoukseen vuoden 1887 puolella hän ei voinut osallistua vilustumisen ja samaan aikaan sattuneen kylpypäivän vuoksi. Seuralla oli tällöin myös rekiretki.

”Kokouksessa 23.2.-87 herra Qvarnström ja Edla Nord leikkivät isäntä-väkeä. Jätin menemättä tähän iltamaan. He voivat pitää minua kummallise-na, mutta minun täytyy saada olla rauhassa, sillä kaikkalainen stimulanssi on minulta kielletty.” Seuraavakaan kokous ei hänelle sopinut.

Niin meni kesä ja seuraava merkintä on 1.10.-87. Tällöin Seura kokoon-tui Ehrenburgin yksityisasunnossa. ”Siellä esittivät laulua neidit Ahnger ja Lilli Kurikka. Epätavallisen rauhallisena viihdyin siellä klo 1/2 12 saakka.” Seuraavasta kokouspäivästä 20.10.-87 kertoo päiväkirja. ”En jaksa mennä enempää sirkus Buschiin kuin Suom. Seuraankaan”.

Lyhyt merkintä 18.12.-87 ”Suom. Seuran rekiretki”.

Tämän jälkeen loppuvat merkinnät Suomalaisen Seuran kokouksista. Hän ratkesi jälleen käyttämään liiallisesti alkoholia. Hän oli yhden luku-vuoden opettajana Tammisaaren seminaarissa ja tuli jälleen Viipuriin, jossa viinakierre valitettavasti jatkui ja niin hänet erotettiin opetustoimestaan. Sitten hän hakeutui alkoholiparantola ”Turvaan”, josta kerrotaan enemmän toisaalla tässä julkaisussa.

Paljon myöhemmin v. 1898 hän kirjoittaa ollessaan Viipurin Suomalaisen Reaalilyseon lehtorina Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran järjestämäs-tä Adam Wilken syntymän 100-vuotisjuhlan vietosta syyskuussa 1898. Suomalaisessa Seurassa ja Kirjallisuusseurassa olivat keskeisinä henkilöinä samat miehet, joten tämäkin juhlatilaisuus voidaan katsoa yhteiseksi. Katsokaamme, millä tavalla mainittua juhlatilaisuutta järjestettiin ja vietet-tiin A.K. Sumeliuksen kertomana.

4.9.-98 hän kirjoittaa: ”Viipurin Suomalaisella Kirjallisuusseuralla näyt-tää olevan kokous Klassillisella lyseolla klo 7 illalla. Asia koskenee 100 vuotta sitten syntyneen Adam Wilken juhlimista. Olen Seuran jäsen, mutta en ole koskaan ollut mukana toiminnassa, vaikka olen 16—17 vuotta kuulunut Seuraan.”

Seuraavana päivänä 5.9. hän kirjoittaa saaneensa tietää — arvattavasti aamulla koulussa — että ”koululla on lupaa klo 12—3, sillä Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura ja suomenkielisten lyseoiden opettajat mene-vät Adam Wilken haudalle. Kiiruhdin kotiin, jossa söin aamiaisen ja senjälkeen läksin ajurilla Sorvalin vanhalle hautausmaalle, jossa Adam Wilke lepää A.I. Arvidssonin ja J.G. Leisteniuksen vierellä. Suuri joukko ihmisiä oli kokoontunut paikalle, joukossa myös koulujen oppilaita. Wilke oli testamentissaan määrännyt 11.000 ruplaa, jotka nyt ovat kasvaneet

150.000 markaksi, käytettäväksi kansanopiston perustamiseksi. W. syntyi 5.9.1798 Lappvedellä, kuoli Viipurissa Hackmannin konttoristina 28.3.1847. Ne sanat, jotka ovat Wilken hautakivessä kuuluvat seuraavasti:

*Täällä on lukusi täysi
Täällä täytetyt tekosi
Vaan on velka veljilläsi
Kaiho kansalaisillasi
Aina muistoissa mukana
Aina arvossa hyvässä*

Sanat lienevät pastori C.H.J. Ignatiuksen (1809—1856) kirjoittamat, sanoi ukko Rob. Mallenius.

Wilken hautakiven kirjoitustekstissä on eroa Elli Hällströmin antaman tiedon kanssa. Hän näet kirjoittaa: ”Hänen (Adam Wilken) haudalleen ystävät pystyttivät hautakiven, johon kaiverrettiin Juteinin kirjoittamat sanat

*Tavaroilla tallessansa
Wilke vielä kuollessansa
pyysi kansan kasvatusta
suomenkielen suojelusta
auttoi muita ainiaan
itse kulki kunniaan.*

Teperin kirjoituksessa mainitaan kummatkin säkeistöt. Juteinin riimittämistä säkeistöistä hän käyttää nimitystä ”hautapiirto”. Ignatiuksen säkeistöistä Teperi sanoo, että ne lausuttiin suurlahjoittajan haudalla.

Teperi toteaa kirjoituksessaan myös, että Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura on unohtanut Wilken arvon ja merkityksen, koska vuosikokouksessa 1897 ei sanallakaan mainita, että hänen kuolemastaan on kulunut 50 vuotta. Kuten edellä kirjoitetusta selviää, Kirjallisuusseura ei ole unohtanut Wilkeä, mutta on mieluummin tahtonut muistaa hänen 100-vuotissyntymäpäiväänsä. Onhan näiden merkkitapahtumien päivämäärien eroa vain yksi vuosi.

Edellä on kuvattu nimenomaan Viipurin Suomalaisen Seuran vaiheita. A.K. Sumeliuksen päiväkirjoista ilmenee, että hänen ollessaan lukuvuonna 1895—96 opettajana Savonlinnassa siellä oli myös Suomalainen Seura. Merkinnät tämän seuran toiminnasta, mikä näytti olleen heikkoa, ovat vähäiset. Ison Tietosanakirjan mukaan (1937) Suomalaisia Seuroja perustettiin, paitsi Helsinkiin, moniin muihinkin maamme kaupunkeihin.

Lähdeaineisto

Elli Hällström: Piirteitä suomalaisuuden nousuajalta Viipurissa. Muistikuvia II, toim. Eino E. Suolahti, Otava 1946.

Iso Tietosanakirja. Otava 1937.

Kauko Kyyrö: Tuulta ja tyynä. Acta Universitatis Tamperensis ser. B vol. 3

Arthur Konrad Sumeliuksen käsikirjoitetut päiväkirjat. Valtionarkisto.

Jouko Teperi: Vanhan Suomen suomalaisuusliike I ja II, Historiallisia tutkimuksia 69. Viipurin Sanomat 1885.

Viipurin Suomalainen klassillinen lyseo, julkaisu 1910.

D.W. Åkermannin käsikirjoitetut muistelmat. Valtionarkisto.